СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXIX. Ч. 244. Джерзи Сіті, Н. Дж., второк, 20 жовтня 1931. — VOL. XXXIX. No. 244. Jersey City, N. J., Tuesday, October 20, 1931. THREE CENTS.

ПОМЕР ТОМЕС ЕДІСОН, ГЕНІЯЛЬНИЙ ВИНАХІДНИК

ЛЕВЕЛИН ПАРК (Ню Джерзи). — Не стало Томеса Едисона. Його похорон відбудеться в середу, в 52-гу річницю його найбільшого винаходу, це є електричної жарової лямпи. В похороні возьме участь президент Гувер. Прибуде теж великий приятель Едисона, Генри Форд.

Тіло буде поховане в Майлен, Огайо, себто в місці народин покійника. Не буде ніяких особливших парад, ні релігійних церемоній. Едисон не належав до ніякої церкви.

Цілий світ склонив свою голову перед найбільшим винахідником, бо з цілого світа наспіли телеграми з виразами жалю зприводу втрати великого добродія людскости. Між іншими висказав свій глибокий жаль і папа римський.

Едисон був самоуком. Читав від хлопячих літ до самого останку дуже богато, але без розбору. Отся ріжноманітність була для нього великою помічю в ріжнородности ріжних ідей, з яких складалися його винаходи. Але він розумів теж велику вагу специялізації.

Винаходи Едисона спричинили в цілім світі цілковиту революцію. Він, як казали, знищив „темніики" і приніс світло. Це відноситься до винаходу його жарівки. З його винаходів найбільше відомі фонограф і машина, яка віддає рухомі образи. Замітне те, що Едисон привязував дуже малу вагу до винаходу цеї останньої машини. Він не здавав собі справи, до чого дійдуть у світі театри рухомих образів. Але особливо не цікавився ними навіть останніми часами.

Кажуть, що Едисон зробив 1,150 винаходів. Всі вони спричинили те, що життя стало приємнішим і вигіднішим. Сам він розказував про свій перший винахід як цілковиту невдачу з фінансового боку. Тим винаходом була машина до числення голосів у конгресі. Він був певний, що дістане за неї принаймні $50,000. Тимч[illegible] нею Вашингтон зацікавився, але її не набув, бо не потребував. Тоді Едисон прийшов відразу до переконання, що винаходити треба те, чого люди хочуть, бо тільки такі річи можна сфінансувати і зреалізувати.

Від трох літ Едисон тяжко хорував. Жив за той час тільки молоком. Але хоробу зносив мужно. Знав, що смерть наближається, але тим не журився, а тільки часами шукав фільософічної розвязки того, що є по смерти.

Був дуже лагідної вдачі. Ніколи не іритувався. А коли вдався йому який винахід, то скакав і бігав по робітні та вияснював його кождому робітникови, що попав йому під руки. Був люблений робітниками.

У 1914 подано в патентовім уряді у Вашингтоні, що від 40 літ Едисон патентував приблизно що два тижні новий винахід. Богато з тих винаходів показалися непрактичними, але ті, що їх світ приняв, зробили Едисона добродієм людськости.

ГУВЕР ВЗИВАЄ ДО ЖЕРТВЕННОСТИ.

ФОРТРЕС МОНРО (Вірджінія). — Президент Гувер проголосив радіом до американського народу відозву, якою розпочав збіркову кампанію по цілім краю в справі допомоги безробітним.

Гувер зазначив, що теперішня кріза перейде незабаром до історії як „незвичайний інцидент". Візвав памятати на слова Христа про любов ближнього й не радив іти слідами Каїна, а задемонструвати американські ідеали в День Подяки і дати допомогу тим, що терплять нужду.

ЦЕРКОВНА БОРОТЬБА В МЕКСИКУ.

МЕКСИКО СІТИ. — В місцевости Тляпокоян, у стейті Вера Круз, прийшло до боротьби між населенням і владою. Населення обжаловувало владу в тім, що вона забрала з церкви статуї і їх спалила. Підчас забурення вбито 10 осіб разом з мейором міста.

30,000 ЛЮДЕЙ ВИТАЄ ЛЕТУНІВ.

НЮ ЙОРК. — Повитано Гю Герндона мол. і Клайда Пенгборна, летунів, котрі перелетіли Тихий океан з Японії до Злучених Держав. За те здобули летунську нагороду в квоті $25,000. Привитало їх в Ню Йорку яких 30,000 ентузіястів.

СВІТОВИЙ КОНГРЕС ДЛЯ ОБОРОНИ ЖИДІВСТВА.

ФИЛАДЕЛФІЯ. — „Америкен Джуиш Конгрес", на який зїхалися делеґати з усіх американських стейтів, слухати промови д-ра Джозефа Таненбавма, голови екзекутивного комітету, в справі скликання світового жидівського конгресу для боротьби з антисемітизмом. Тененбавм доказував, що в світі є 9,785,000 Жидів та що в усіх краях зачинають їх бойкотувати політично й економічно, і то до цеї міри, що Жиди переживають тепер найчорнішу годину в історії свого мучеництва.

Інші бесідники радили добре подумати над таким конгресом, щоби часами Жидам не більше не пошкодити, ніж помогти. Тому були за те, щоби в першу чергу підготовити світову опінію для цеї справи.

ПРОХАЮТЬ ПРИБУТИ НА ВИСТАВУ В ШИКАГО СИВІК ОПЕРА.

Тов. Укр. Нац. Танків у Шикаго відноситься отсею дорогою до всіх товариств і клюбів Укр. Нац. Танку (школи ім. Василя Авраменка) в Америці та просить танцюристів прибути на наш величавий виступ, який відбудеться в неділю вечір, 8-го листопада с. р., в Шикаго Сивік Опера.

Танцюристи, які хотіли би взяти участь на сцені, повинні прибути ще в суботу до Шикаго, бо в неділю рано (між 8 і 12 год.) відбудеться генеральна проба на сцені в опері.

Д-р Г. Г. Скегар,
Іван Савчин.

СЕНЗАЦІЙНІ КНИЖКИ НА РАДЯНЩИНІ.

Радянське Державне Видавництво приступає до видання тайних документів царської влади з часів світової війни. Особливо цікаві будуть публікації тайних архівів міністерства закордонних справ бувшої царської Росії та генерального штабу царської армії на війні. Багато закулісових тайн з часів світової війни вийде тепер на верх.

МОСКВА СЛІДИТЬ ЗА РУХОМ У КАНАДІ.

Оповідає д-р В. А. Линколн з Келґарі, який недавно вернувся з двомісячної подорожі по Росії, що в головній кватирі комуністів у Москві дуже уважно слідять за діяльністю комуністів у Канаді. Говорячи з совітськими урядовцями, він оглядав мапи, де зазначені сильніші комуністичні осередки по цілому світі. Мапа Канади була позазначувана червоними шпильками, які концентрувалися головно коло Торонто, Вінніпеґу,Ріджайни, Келґарі й інших міст.

РУМУНСЬКА ПШЕНИЦЯ ДО ІТАЛІЇ.

Румунія забезпечила собі на італійськім ринку 50 тисяч ваґонів пшениці. Незадовго почнуться транспорти до Італії.

МОДЕРНЕ САМОВБИВСТВО.

В Гайллінґу коло Тульна Ганс Шімонек закохався в молодій швачці, але родичі не хотіли позволити, щоби їхній багатий син женився зі швачкою. Закохана пара рішила покінчити життя і вибрала душогубство при помочі електрики. Шімонек звязав себе з дівчиною мідяним дротом і получив цей дріт з трансформатором великої електрівні. Електрична течія в силі 20,000 вольт охопила закохану пару та в одну мить замінила їх в живий смолоскип і спалила на вугіль.

ПРИСУД СМЕРТИ В БЕРЕЖАНАХ.

Суд присяглих у Бережанах засудив Вол. Головінського, обвинуваченого в убивстві Софії Микетин із Зарваниці (пов. Підгайці), на кару смерти (шибеницю). Оборона внесла відклик.

КІЛЬКО КНИЖОК ЧИТАЄ АМЕРИКАНЕЦЬ.

Американське статистичне бюро обчислило, що на рік перечитує Американець 7 книжок. З того числа — дві книжки купує в книгарні на власність, а 5 позичає в читальні.

БІДА З БАНКАМИ.

Понґстави, О. В нашім місті замкнено досі підчас крізи два банки, а тепер замкнено за один день аж 4 банки.

І. П.

ЗАМАХ НА СТАЛІНА.

З Москви доносять, що політичні кола стоять під вражінням замаху, виконаного на совітського диктатора Сталіна. Помимо того, що члени особистої охорони Сталіна рекрутуються з найбільше певних елементів комуністичних, знайшовся між ними член грузинської контрреволюційної національної організації, Чавнікідзе, котрий уходив за ідейного комуніста, і чекав тільки нагоди зглядження диктатора. Ця нагода знайшлася, коли його виделеґувано на варту коло дверей диктатора.

Чавнікідзе вдерся до кабінету й віддав два стріли до Сталіна. Сталін упав до землі, а Чавнікідзе, думаючи, що вбив його, звернув револьвер до себе й застрілився. Тимчасом показалося, що стріли, віддані до Сталіна, не поцілили його.

На особисте жадання Сталіна загострено його особисту охорону, за котру є відповідальний начальник ГПУ, Ягода.

Усіх чекістів з охорони Сталіна усунено і повірено її німецьким комуністам. Також всі шофери в Кремлю є німецькі комуністи.

Кожду особу, що входить до секретаріяту Сталіна, ревідують. На тлі цієї загостреної охорони виникли вже скандали.

Завізваний на послухання народній комісар Гринько прийшов з портфелем, у якім було повно актів. Гринька затримала сторожа й зажадала отворення портфелю, підозріваючи, що в нім може бути бомба. Обурений комісар опустив негайно будинок і зробив скаргу до Сталіна. Команданта охорони покарано 30-дневним арештом.

БУКОВИНЕЦЬ У ШПИГУНСЬКІЙ АФЕРІ.

Перед військовим судом у Ґалаці оправдувався оскаржений за шпіонажу в користь совітів Ілля Гуцуляк, родом з Костинців. Гуцуляк був уже раз засуджений за шпіонажу на рік вязниці. Але цей присуд знесено й настановлено нову розправу. Гуцалюка оскаржували за те, що він, будучи румунським шпигуном, використовував це становище і служив рівночасно й большевикам. Але багато свідків, яких запросила державна прокуратoрія, не явилася на розправу й тому домагалися оборонці, щоби Гуцуляка випущено тимчасово на волю, бо він сидить уже цілий рік у тюрмі. Суд погодився на це й випустив обжалованого до найближчої розправи на свободу. Гуцуляка знають добре на Буковині.

ТРАГІЧНИЙ КІНЕЦЬ ФАВОРИТКИ ЦАРЯ МИКОЛИ II.

З Яс доносять, що в селі Скузенах повісилася бувша танцюристка, Мара Казовская. Вона була перед війною відомою танцюристкою в Петрограді, а також довший час любкою останнього царя Миколи II. Підчас революції переселилася до Румунії й жила в умірковaних відносинах у селі Скузенах. Причиною самогубства були мабуть прикрости невилічимої недуги.

БОРОТЬБА ПОЛІЦІЇ З ДЕЗЕРТИРАМИ.

Підчас поліційної облави в селі Мельники, пружанського повіту, на Поліссю, між поліцією і двома дезертирами, що переховувалися в садибі Панаса і Дмитра Гуринчуків, вивязалася стрілянина. Попереджені 16-літньою Анною Гуринчук дезертири, відстрілюючись, під ослоною ночі втікли до ліса. В часі стрілянини згадану дівчину поліція ранила в праву ногу. Гуринчука потягнено до судової відповідальности.

ЗБУНТУВАЛИСЯ ХОРІ НА ПРОКАЗУ.

З Тульчі (Румунія) доносять, що зі стації корих на проказу втікло кількох прокажених. Власти пошукують їх тепер, бо проказа є дуже заразлива недуга.

БЕРНИК ПЛАТИТЬ ЗА ЗАБАВУ 50,000 ЛЕВІВ.

Берник Нурча з бесарабського села заплатив ресторанови Петрова за пиятику 50 тисяч левів. Коли поліція спостерегла, що берник пропускає стільки грошей, повідомила про це вищий податковий уряд, який розпорядив арештування берника. Він зужив зібрані за податки гроші.

БАНДИТИЗМ.

Дня 8 вересня в годині 9 вечора в Луцьку при дуже рухливій вулиці Пілсудського невідомі бандити постукали до помешкання д-ра медицини Ранца й коли двері відчинилися, револьверами стерофікували самого Ранца і його дружину та зажадали видачі грошей. Одержавши 3 тисячі рублів золотом і на 2 тисячі золотих біжутерії, бандити в нагороду за „добре приняття" подарували п. Ранцеві 500 рублів зол. і зникли. Негайно зявилися функціонарі відділу безпеченства, але бандитів не зловлено. Арештовано кілька підозрілих осіб. Цей сміливий бандитський напад дуже схвилював мешканців Луцька. — Менше рисковного нападу доконали бандити на дім священика о. Савчука в селі Сераковичах на Ковельщині. Тут було аж 11 незамаскованих бандитів і свою роботу переводили вони поволі. Поперше, стягнули з горища переляканого священика, подруге, порадили йому придивитися до них, а потрете, при ньомуж ділили свою добичу. Потім поклали награбоване на фіру й виїхали. Переляканий священик захворів і його відвезли до шпиталю.

АРЕШТУВАННЯ ВИСОКОГО ПОЛІЦІЙНОГО ДОСТОЙНИКА.

На днях арештували у Варшаві високого поліційного достойника [illegible] замітом доконання низки зловживань. Прізвища цього надкомісаря з огляду на слідство держать у великій тайні.

НАВІТЬ КОНІ ТІКАЮТЬ З ЧЕРВОНОГО РАЮ.

Большевицька влада жадає від Польщі видання „втікачів" — 6 коней, які перейшли кордон в околиці Двісни.

АРЕШТУВАННЯ УРЯДНИКІВ ПОДАТКОВОГО УРЯДУ.

В Салонта (Семигород) арештували 4 урядників податкового уряду. Вони здефравдували 154,000 левів.

ЯПОНІЯ РІШУЧО ПРОТИ ПРАЦІ АМЕРИКИ В ЛІЗІ НАЦІЙ

ДОМАГАЄТЬСЯ ВІД РАДИ ЛІҐИ НАЦІЙ ЛЕҐАЛЬНОГО ПОСТУПОВАННЯ В ЯПОНСЬКО-КИТАЙСЬКОМУ КОНФЛІКТІ.

ЖЕНЕВА (Швайцарія). — Японська делеґація в Лізі Націй подала на імя Бріяна рішучий протест проти допущення на засідання Ради Ліґи Націй Америки. Японія стоїть на тому, що Рада Ліґи Націй не має ніякого юридичного права допускати до участи в своїх засіданнях представників тих держав, котрі не є членами Ліґи Націй. Крім того Японія далі стоїть на тому, що вона не порушила пакту Келоґа в її конфлікті з Китаєм.

Японія заявляє, що вона не признасть ніяких рішень Ради Ліґи Націй, коли в її роботах буде приймати участь американська делеґація. Всі пропозиції, які дотепер зробила Ліґа Націй Японії, вона відкинула. Рада Ліґи Націй пропонувала Японії зобовязатися за три тижні вивести свої війська з окупованої частини Манджурії, з тою умовою, що Китай за тиждень почне безпосередні переговори з Японією. Крім того Ліґа Націй заявилася за те, щоб невтральні обсерватори були допущені до тих переговорів. Японія ці пропозиції з рішучістю відкинула.

ГОТУЮТЬСЯ НА ЗИМУ.

ШАНҐГАЙ (Китай). — Китайські ґазети заявляють, що японські війська в Манджурії готуються залишитись там на зиму. Вони будують теплі помешкання, а також риють шанці та роблять загороди з колючого дроту.

Китайські міста в районі японської окупації просять Японію дати своїх дорадників до управ міст, бо центрального манджурського уряду нема. Японія з охотою дає відповідних людей.

ЛІҐА НАЦІЙ НАЦЬКОВУЄ ЯПОНІЮ ПРОТИ АМЕРИКИ.

ЛОНДОН (Англія). — Найбільший англійський знавець Китаю та взагалі далеко-східних відносин, Бленд, містить довшу статтю в ґазеті „Ді Лондон Таймс". Бленд говорить, що Ліґа Націй підбурює Японію проти Америки, втягаючи Америку до себе, щоб вона помогла Лізі по своєму розвязати китайсько-японський спір.

Бленд твердить, що в усьому завинив Китай, котрий вже кілька років веде шалену провокуючу аґітацію проти Японії й бойкотує японську торговлю з Китаєм. Тепер, коли Японія виступила активно в обороні своїх прав та інтересів, Китай апелює до інших держав і нацьковує їх проти Японії, прикидаючись невинною жертвою японського імперіялізму.

ГІТЛЄРОВЦІ ДЕМОНСТРУЮТЬ.

БРУНСВІК (Німеччина). — Тут відбулася величезна парада гітлєровців. Більше як 30,000 гітлєровських боєвих відділів прибули до міста, щоб демонструвати проти уряду Брінінґа. Підчас демонстрацій Гітлер заявив, що лише партія націонал-соціялістів уратує Німеччину з сучасної економічної кризи та визволить Німеччину від рабства, яке на неї наложив Версальський мир.

Пять годин переходили перед Гітлером його парадуючі боєвики. Потім частина їх напала на робітничі райони міста, де вивязалася бійка з робітництвом. Пару десятків побитих попали до шпиталів, кілька соток зазнали легких ушкоджень, а одного вбито. Такі наслідки „першої побіди" гітлєровців.

ВИБОРИ З „АРГУМЕНТАМИ".

ЛОНДОН. (Англія). — Давно Англія не бачила таких неспокійних виборів, як тепер. На мітінґах часто не дають говорити кандидатам від ріжних партій, а особливо тим членам Партії Праці, що підтримують Мек Донелда.

Міністрови доміній і кольоній, Томасови, не дали говорити в Ліверпулі, називаючи його „зрадником", „дволичним" і т. п. В Бірмінґемі основника нової партії, соціяліста-міліонера Мослея, закидано на плятформі фляшками, камінням тощо. Поліція охороняла його, щоб уратувати йому життя, коли Мослі сідав до свого автомобіля.

НЕ ПОРА НА ЗАБАВИ.

РИМ (Італія). — Фашисти хотіли врядити в Неаполю черговий величезний баль у річницю захоплення фашистами Риму. Мусоліні заявив, що він не приїде на цей баль, бо тепер не пора на те. Ситуація міжнародня й внутрішня така грізна, що не до гулянок тепер.

Крім того він заявив, що коли люди мають витрачувати гроші на балі й забави, то краще дати їх на фонд безробітних. В річницю захоплення влади фашистами Мусоліні виголосить, як звичайно, промову, але тепер він буде звертатися в ній до всієї нації, а не лише до партії фашистів, як це він робив щорічно досі.

ГЕРІО ЗА ЗБРОЄННЯ ФРАНЦІЇ.

ЛІОН (Франція). — Бувший премієр-міністер соціяліст, Геріо, заявив на перевиборах, що він пацифіст, але буде голосувати за великий буджет для французької армії й фльоти. Тепер не час зменшувати збройні сили Франції, коли ввесь світ, включаючи й Німеччину, узброєний.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сіті і Заграницею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За оголошення редакція не відповідає.
З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
За кожду зміну адреси платиться 10 центів
Тел. „Свободи": Montgomery 5—0498. Тел. У. Н. С.: Montgomery 5—[illegible]
Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

ПОЛЬСЬКИЙ СОЦІЯЛІСТИЧНИЙ БЛАХМАН.

Знову по світі рознесли часописи вістку з Варшави про змагання Польщі до злагоди українсько-польського конфлікту. Що Польща намагається розпускати того роду неправдиві вісти, це річ зрозуміла. Вона хоче в той спосіб ратувати в світовій опінії свій моральний престіж, захитаний останніми часами галицькою „пацифікацією".

І це не новина, що до ролі ратування польського імени беруться польські соціялісти, та що вони намагаються змазувати польські звірства брехнями про злуку Галичини й Волині та про надання тим краям автономії. Тільки подивляти їх хитрощі, коли вони лучать свої проєкти з убивством Голуфка, котрого далі проголошують „найбільшим приятелем українського народу", з тим додатком, що Голуфко згинув з українських рук. Це нічого не обходить соціялістів, що досі нема ніякого доказу щодо того, хто вбив Голуфка, що ніякий суд не видав у тій справі ніякого оречення. Та польським соціялістам про те не ходить. Їм залежить на тім, щоби баламутити міжнародню опінію. І тому вони знову заговорили про автономію для Галичини, та ще й Волині, і то в хвилі, коли згинув з „українських" рук такий великий польський приятель Українців, як Голуфко, щоби пустити в світ блахман про польську „благородність".

Ось як виглядає новий польський маневр, спрямований на баламучення світової опінії й розбиття українського протипольського фронту. Отсе є та нова соціялістична вудка, на яку хочуть польські соціялісти зловити світ і тих наївних Українців, котрі готові повірити в щирість польських, хочби й соціялістичних, програм.

Польські соціялісти мали вже нераз нагоду постояти за автономію західньо-українських земель під Польщею. Саме вони виявили себе найбільшими грабіжниками українських земель. Бо 1918 р., коли соціялістичний лідер Дашинський сформував польський уряд у Люблині, то цей слабкий новотвір уважав одним зі своїх перших завдань вислати польське військо на Волинь та загарбати корінні українські землі. І на вулицях міста Львова боролися в Листопадових Днях 1918 р. теж польські соціялісти зі своїм провідником Гавзнером.

Польські соціялісти були завжди супроти Українців такими самими, як вшехполяки. І тому як одних так і других треба вважати однаковими ворогами Українців.

УКРАЇНЦІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЗЕМЛІ!

Три роки тому моїми устами звернувся був Рідний Край до Вас, Браття й Сестри Українці, з домаганням видатнішої допомоги для „Рідної Школи", для цієї своєї зіниці, без якої покривалаб сьогодні наш нарід темнота. По американських містах і місточках сходилися робітники й робітниці послухати, які то певні, надійні завдатки ладить український нарід для своєї майбутности. Слухали й визнаючи, що гідне діло робиться, складали свої дари в міру своєї спроможности й свідомости на піддержку тої праці, яка висилює Рідний Край. **Протягом року зложили Українці у Злучених Державах і Канаді 20,200 долярів для „Рідної Школи".** Тоді то перший раз від непамятних років „Рідна Школа" закінчила надвишкою свої річні рахунки.

Минуло заледви два роки від часу, коли я покинув ту землю, яку світ уважає золотою. І які зміни за той час тут, на найдальших окраїнах, і там, де глибоко в землю вкорінений рідний пень. Попри світову господарську крізу, яка засягнула й наш нарід на всій землі як частинку людства, пережив наш нарід у тій частині землі, в якій твориться й дозріває національно-державна думка, ще й окремішні події, які мали на меті знівечити не тільки ввесь духовий приріст, зібраний десятьліттями праці й терпіння, але й матеріяльний добуток. **Тільки великий душевний гарт, тільки в безнастанній боротьбі виплекана сильна воля зберегла маси народу від морального упадку, від самозаперечення, не зважаючи на спричинену матеріяльну руїну.**

І саме ця твердість духа теперішнього покоління, яка обявилася останніми часами, наводить на думку журбу, що буде по нас, куди піде українська молодь тієї частки землі, яка має всі завдатки найбільше заважити на будівництві української державности. Це й є причиною зросту зацікавлення до справ української молоді, до її виховання в усіх ступнях її розвитку.

В часі, коли ми на рідній землі втратили малощо не все українське шкільництво, яке за податкові гроші була обовязана удержувати держава; в часі, коли полишені українські школи на державному удержанні тратять свій характер **українських** шкіл; в часі, коли перед нашою молодю стоїть з одного боку кнут, а з другого „ласка", — треба ту молодь за всяку ціну зробити відпорною на всі земські спокуси, загартувати її волю, освідомити й розяснити її розум та спрямувати її енергію на будівництво власної державности. **Це може статися шляхом власної, національної школи, основаної й веденої на всенародні кошти, кермовані волею цілого народу.**

Коли дотепер „Рідна Школа", це товариство всенароднього характеру, протягом пів століття з трудом намагалася заповнювати недостачі й прогалини в рідному шкільництві, то в році свого 50-літнього ювилею кидає клич: **поставити за всяку ціну українську школу на місце державної, яка винародовлює; обхопити всі верстви молоді, всяких її напрямків та сперти будучу долю народу в першій мірі на молоді селянській і робітничій.** Відти пішла думка, яку в найближчому півстолітті мусить нарід перевести, коли не хоче загинути; засіяти галицьку землю бодай 3-ма тисячами народніх шкіл та численними фаховими; мусить бодай удержати дотеперішнє число середніх шкіл, залишаючи в дальшій перспективі український національний університет.

Під загрозою запропащення тієї частини землі, яка має всі дані стати українським Піємонтом, ця думка мусить бути в найближчій будуччині переведена в діло без огляду на те, що початок її здійснення припав саме на час матеріяльної руїни українського народу. В найближчому часі мусить на галицькій землі станути 3,000 приватних народніх українських шкіл, мусять станути школи, для плекання торговлі й усякого роду промислу, **мусить станути у Львові відповідний будинок „Рідної Школи", для приміщення осередніх фахових шкіл!** Ні одна українська дитина не сміє підпасти на рідній землі під чужомовний виховний вплив, бо не знати, скільки українських талантів або й ґеніїв у цих дітях скривається.

Опускаючи преґарну американську землю два роки тому, я віддав це всенародне Товариство, „Рідну Школу", в опіку американсько-українських організацій та людей доброї волі. І не завівся. Без постійного лучника між краєм та Еміґрацією, яким була моя особа, зложили за два роки Українці Злучених Держав $12,897.93, а Канада $1,960.34 для „Рідної Школи".

При зрості цілей і завдань Товариства „Рідна Школа", при збільшеній **наглячій** потребі, мусимо на всіх усюдах скріпити всю нашу енерґію, наразитися навіть на хвилевий недостаток і поставити та повести справу українського виховання як слід.

В часі, коли Рідний Край кровавиться, а всеж з останнього тягнеться, щоб збудувати рідне шкільництво, коли в цьому році **пятьдесятьліття** „Рідної Школи" по всіх закутках відбуваються ювилейні обходи для звеличення пятьдесятьлітніх трудів трох поколінь, для підрахунку національних сил і для скріплення власної чуйности, не може стояти осторонь ні один Українець, без огляду на те, де, та в яких умовинах він не жив би. **Найближчі роки мусимо використати як найбільше запопадливо для виховання характерної, свідомої енерґійної молоді, памятаючи, що втратимо все, коли того не зробимо.**

І знов з важким серцем звертається Рідний Край через мою особу до Вас, Браття й Сестри, з горячим покликом — станути ґрудь при ґруди з нами до боротьби за рідну школу й вивінувати її матеріяльно. Рідний Край бачить, що все інше, хочби й стрясало наші душі, — переминаюче, хвилеве. **Постійно буде ділати те, що вложимо в серце й душу нашої молоді.**

Певність, що розуміння тої справи присвічує й українській Еміґрації, додала Рідному Краєві сміливости знов вислати мене до Неї як відпоручника „Рідної Школи". Вірю, що Рідний Край не заведеться у своїх надіях і цим разом.

Лев Ясінчук,
делеґат „Рідної Школи" в Ріднім Краю.

Ню Йорк, 15 жовтня 1931.

ДОПОМОГА АМЕРИКИ „РІДНІЙ ШКОЛІ".

Нема на світі культурного народу, який не ставив би на першому місці своєї політики — шкільництва. Коли це державний нарід, тоді він хоче вдержати свою державу та привести її до можливого розквіту, до добробуту. Колиж він недержавний, тоді при помочі школи старається передовсім освідомити своїх громадян про **ідеал,** до якого він змагає, а дальше — впоїти в свою **молодь** почуття кровної, історичної та культурної й політичної одноцільности. Державний нарід намагається при помочі школи опанувати всі інші народи, які живуть на даній державній території, наскільки це дасться, — відібрати їм усі прикмети, які їх відріжняють від державного, (тепер усюди) пануючого народу. Супроти того повинно бути ясне для кожного, що недержавний нарід мусить вести в першу чергу **оборонну** політику супроти сусіда, який переважає недержавний нарід коли не культурою, то державною силою (військо, адміністрація, комунікація, скарб право законодавства і т. д.). Цю оборонну політику може вести недержавний нарід у двох напрямах: дбати, щоби не захиталася та верства, яка саме в дану хвилю держить керму в руках, а друге — **опанувати свою молодь** на стільки, щоби ми, сучасники, без страху сходили зі сцени життя, щоби та молодь хотіла й уміла йти дальше по найправильнішій дорозі до здійснення наших ідеалів.

Вже з тих кількох загальних заміток видно, що **справа виховання,** це незвичайно важна справа для державного народа. Настількиж вона важніша та заважуюча в своїх наслідках для недержавного народу!

Довгий час не розумів український нарід цієї справи. Та й як мав розуміти, коли провідні, інтелектуальні верстви покинули його, коли всі сили дбали про те, щоби його задержати в темноті, коли по прилученні галицької землі до Австрії одинока — сказатиб — інтеліґентна верства, духовенство, сама не багато відбігла від „простого" народу, коли в той час на Великій Україні панувала засада, що України не було, нема й не може бути. Щойно в другій половині 19-го століття дивним дивом прокинулася в нашому народі в Галичині думка, що від повної загибелі треба ратувати нарід при помочі **рідної** школи.

Від тієї пори щораз основніше приймалася ця думка в народі. Навіть звичайна „сіра" маса почала співчувати тій ідеї, складаючи наглядні докази своєї замітної орієнтації. Товариство „Рідна Школа", яке основано 50 років тому, яке саме цього року обходить свій ювилей, розвинуло цю думку, уґрунтувало, знайшло звязок з такими самими змаганнями в нашій історичній минувшині та створило основи для **рідного, національного виховання.** А суть рідного виховання не заключується в самому навчанні рідною мовою. Важніше те, щоби виховати молодь, яка вміла би удержати дотеперішні здобутки, яка нарід піддержувала би, вела його до добробуту й до самостійности. Тому то саме складає український нарід міліони річно на вдержання „Рідної Школи", якій доручив нарід ці справи вести.

Цікаве буде показати, як до тої справи ставилася українська еміґрація в Злучених Державах; наскільки вона піддтримувала ці непосильні змагання своїх братів, що лишилися обороняти рідну землю.

Перші нитки навязала українська еміґрація в Америці з „Рідною Школою" в р. 1910, висилаючи для неї від тодішнього „Руского Народного Союза" $500. Таку саму суму вислав „Союз" і в слідуючому році. В дальших роках допомога ставала щораз більше масова і в році 50-ліття „Рідної Школи" осягнула цифру $70,129,31. В ріжних роках вона була ріжна. Але не це важне: важне **те, що допомога „Рідній Школі" з боку американсько-української еміґрації не паде.** А прецінь при замкненому вїзді до Америки для нової еміґрації, при зменшуванні числа старої еміґрації — можна було надіятися упадку допомоги. Для прикладу візьмім останні два роки, за які „Рідна Школа" не проголошувала дотепер висліду допомоги. (Адміністраційний рік „Рідної Школи" покривається зі шкільним роком і треває від вересня одного року до серпня слідуючого). Ось з яких американських громад надійшла допомога „Рідній Школі" в долярах прямо до її каси у Львові:

Рік 1929/30 і 1930/31:

Ембрідж, Па. 7.00; Ансонія, Конн. 31.00; Асторія, Л. Ай., Н. Й. 50.00; Бостон, Масс. 11.00; Бруклин, Н. Й. 162.00; Батлер, Па. 20.00; Кемден, Н. Дж. 2.00; Кенонсбург, Па. 30.00; Честер, Па. 1.00; Шикаго, Ілл. 292.00; Клівленд, О. 7.00; Когус, Н. Й. 5.00; Кромптон, Р. Ай. 96.00; Дітройт, Міш. 18.00; Елизабет, Н. Дж. 5.00; Гартфорд, Конн. 12.00; Гемтремк, Міш. 95.00; Джерзи Сіті, Н. Дж. 129.00; Ленкестер, Н. Й. 3.00; Лейквуд, О. 11.00; Лорейн, О. 8.00; Мериден, Конн. 19.63; Майнерсвил, Па. 5.00; Мек Еду, Па. 50.00; Мек Кізпорт, Па. 49.00; Монесон, Па. 1.00; Монт Кармел, Па. 30.00; Нюарк, Н. Дж. 516.00; Ню Йорк, Н. Й. 485.00; Найставн, Па. 20.00; Ню Кенсингтон, Па. 57.00; Найлес, О. 11.00; Озон Парк, Н. Й. 15.00; Филаделфія, Па. 695.00; Пембена, Н. Дак. 10.00; Питсбург, Па. 521.00; Ром, Н. Й. 7.00; Скрентон, Па. 150.00; Сент Пол, Мінн. 21.00; Стейт Форд, Конн. 19.00; Сайксвил, Па. 1.00; Сиракюз, Н. Й. 7 золотих; Тейлор, Па. 25.00; Вест Пулмен, Ілл. 9.00; Гвилинґ В., Вірдж. 22.00; Виллимантик, Конн. 51.00; Йонґставн, О. 61.00; „Обєднання" 9,025.00.

Разом $12,895.63 і 7 золотих.

В цьому списку знаходяться як добродії „Рідної Школи" в 1929/30 р. 3 гр. кат. церкви і 14 товариств (між ними українська школа в Асторії з датком $50).

Не можна сказати, щоб як попередня так і остання допомога була занадто висока. Всі дари за 50 років „Рідної Школи" вистали на покриття третої частини однорічних видатків цього товариства. Та це ніяк не обезцінює доброї волі американських Українців. Недавно принесли часописи вістку, що американські Жиди зложили в останньому році на добродійні цїли 56 міліонів 200 тисяч 870 долярів на добродійні цїли, а з того 28 міліонів на саме жидівське шкільництво. Що правда — під маєтковим оглядом ми не можемо рівняти себе до Жидів, але роздумуючи про Рідний Край, треба нам всеж таки старатися не забувати про такі факти. Було би дуже бажане, щоби вже цей, **ювилейний рік** „Рідної Школи" приніс зміну на краще.

Лев Ясінчук.

А. Кащенко.

З ДНІПРА НА ДУНАЙ

Оповідання для юнацтва з часів скасування Запорожської Січі.

(13)

Гнат ледви мав силу доплисти до берега. Все тіло його, а найбільше руки, шия та плечі, були подрапані й запеклися синяками; оселедець на його голові птиці вискубали вкрай, і сама голова козака була цілком скрівавлена.

— А що, братіку? — з посміхом зустрів його на березі Петро. — Навчили тебе баби, як яйця брати?

У Гната з очей текли сльози. З досади йому хотілося заплакати голосно, як плачуть малі діти, але він не допустив себе до такого сорому й, віддихавшись, почав одягатись.

— Смійся з мене, якщо тебе кортить! — відповів він згодом братови похмуро. — Тільки, будь ласка, не кажи нікому з товариства про мою пригоду, щоб ще не прозвали мене, борони Боже, „бабячим недобитком".

Пожалівши брата, Петро вишукав під деревами павутиння й обліпив ним його скрівавлену голову, а далі наструґав тоненької підшкірки з бузини й обклав нею братову голову зверх павутиння.

— Ну, тепер надівай помало шапку, сказав він, та ходім обідати.

Увесь цей день та й другий Гнатови дуже боліла голова, й хоч він нікому не скаржився, але був невеселий.

Тільки в обідню пору четвертого дня, після дуже важкого походу, Запорожці вийшли з плавні на берег річки Скарбної. На другому боці річки стояв зимовник старого Запорожця Знагнибіди, а далі, де впадав у Скарбну Чортомлик, видно було ще кілька хаток. Трохи вище від хат знать було окопи й біля них могила з нагробником.

Гнат знав, що в нього на очах руїни Старої Запорожської Січі й могила славного кошового Сірка.

Петро й інші козаки почали гукати, викликаючи з того боку човна, але річка була широка й їх почули нескоро.

Сам Загнибіда не почув би й до віку пугукання Запорожців. Він прожив на світі більше як сто років і памятав навіть гетьмана Дорошенка; за часів же кошового Сірка вже козакував. Час сушить навіть могутні дуби, й цей Запорожець-велитень кепсько вже бачив і був зовсім глухий. Почули Запорожців два молодики, що жили з дідом у зимовнику, й через пів години вони всі, разом з дідом, переїхали човнами до Запорожців.

Калиноболоцький почав розмову з дідом про дуби:

— Перевозитись нам треба, діду, на той бік. Дайте нам усі, які у вас є, дуби й човни.

Загнибіда вже знав про атакування Січі Москалями й, гадаючи, що полковник скаржиться на те, почав його заспокоювати.

— Покличуть! Покличуть знову! Вір мойому слову, отамане, що покличуть!

— Так не гайтесь діду, а скоріше давайте дуби, — знову вдався до нього Калиноболоцький. — Перевезти тисячу козаків не легко.

— Дуби давайте! — гукнув дідови в саме вухо Петро Рогоза.

Дід нарешті розібрав, що від нього хочуть.

— Побрали вже дуби під військо! — відповів він. — Самі каюки лишилися та баркас...

— О, як є баркас, — зрадів Петро, — так се дуже добре!

— Беріть, що хочете. Та кажу вам: не сумуйте, діти — покличуть вас!... І нас з Костем таксамо загнали, було, аж в Олешки до бусурманів, а як побачили, що без Запорожців Турків не завоюють, так і покликали знову!

Дід ще довгоб бубонів, та Петро трохи не силою посадовив його в човен і, взявши брата та двох козаків на гребки, поїхав на той бік, щоб пригнати звідтіля баркаса.

Старий Запорожець не вгавався й сидячи в човні:

— Покличуть, діти мої... — говорив він упевнено й поважно. — Не сумуйте — покличуть! Деж воно таки чувано, щоб не було Запорожців? Сам, козаче, поміркуй: як те може статись, щоб не було Запорожців? Хтож без нас перейматиме орду, як вона посунеться на Україну? А хтож Турчинови страху завдаватиме та кораблі бусурманські в Чорному морі потоплятиме? Гай — гай! Шкода праці!... Не було вояків над Запорожців та й не буде... А були Запорожці з поконвіку та й будуть!

Через пів години Петро з товаришами обрядили баркаса та десяток човнів і військо почало перевозитись до Старої Січі.

Гнатови сьогодня не так уже боліла голова й, поки товариство перевозилося, він пішов на могилу Сірка.

Наблизившись до неї, молодий козак зрозумів, що нікого зі своїх ватажків Запорожці не поважали так, як Сірка, бо ніде над домовиною козака він не бачив такої високої могили й такого гарного нагробника, як над домовиною цього славного кошового. По могилі, схиливши свої колоски, немов у журбі за минулим, колихалася срібна тирса та пирій, а зпоміж тієї трави визирали блакитні барвінки, червоний мак та сині васильки, немов надія на краще, що завжди виникає в людському серці, навіть підчас темної розпуки.

Замислений, Гнат вийшов на могилу й глянув навколо. Краєвид з могили був майже ще чарівніший ніж з дзвіниці Нової Січі. З півночі підбіг до Старої Січі Чортомлик і розлився широким лиманом, зі сходу, з зеленої плавні, підбігли Скарбна й Лапинка, на південь простяглася річка Павлюк, а на захід, мало не до самої Нової Січі, мила берег широка Підпільня.

Перевівши очі на степ, Гнат наглядів у лощині, за верству від могили, невеликий косячок коней.

— Чи не з військового це косяка відбилися? — подумав молодий козак, і бажання добути коня обхопило всю його істоту.

— Запевно, що з військового, бо за своїм косяком Загнибіда післав зовсім у інший бік.

Гнат знав, що військовий косяк драгуни ґенерала Текелія зайняли ще в перший день атакування Січі, але надія на те, що деякі коні з того косяку відбилися, манила його туди в лощину, де паслися коні, й Гнат сам не зчувся, як уже йшов до тієї лощинки.

— Піймати коня, не диво, — міркував Гнат — але як на ньому їхати без недоуздка?

(Дальше буде).

Олеся просить маму, щоби взяла її з собою на вечерниці з танцями.

— Дитино, ти ще замала тай не вмієш танцювати.

— О, я вмію ліпше ніж мама. Я бачила, що як мама танцює, то маму все мусить хтось держати.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

ХТО БУЛИ ПРЕДКИ ТАДЕЯ КОСЦЮШКА?

Саме тепер в Америці святкують 200-ліття народження президента Вашингтона, а разом з тим і його сподвижників. Одним з них є Тадей Косцюшко, якого називають Поляком. Дійсно, годі спорити про те, що з переконання він був Поляком; але цікаво, хто він був по крові?

У „Свободі" був допис литовського діяча Відікавскаса про те, що Косцюшко походить з литовського роду. Проти цього також нема що спорити, бо дійсно в часах литовсько-української держави багато українських родів почали вважати себе литовськими родами. Та всеж я хочу подати маленьку історичну поправку.

Липинський у своїй книжці „Україна на переломі", на стороні 232, говорить: „Причім до характеристики дальшої історії цієї української землі (Пинщини — І. Б.) й зрозуміння наслідків нашої державної руїни варто тут згадати, що дуже завзятим і діяльним помічником полковника Виговського підчас отої другої окупації козацьким військом повіту пинського був сотник полку пинського й туровського, шляхтич пан Косцюшко з Серник, котрий належав до місцевого православного роду, з якого вийшов сто літ пізніше звісний польський національний герой"... А в примітці В. Липинський подає: „Архів Чарторийських c. d. x. 2446 f. 154 (Скарга на Косцюшка князя Степана Четвертинського до Тетері 18. IX. 1658 року). Поручаю Кояловича Herbarz Litewski s. 262 і Корзона біографія Тадеуша Косцюшка".

В інших історичних джерелах ми знаходимо, що в часах боротьби Хмельницького з Польщею він призначив биховським полковником Косцюшка. В судових актах пинської землі знову знаходимо імя українського православного шляхтича, Петра Косцюшка, що 1659 року був наказним полковником туровським.

Отож з цього видно, що Косцюшко походив зі старого шляхетського українського роду, що спольщився отак саме, як спольщились інші українські роди з Пинщини, оті нащадки колишніх „руських" князівських родів, як наприклад: Четвертинські, Друцькі-Любецькі, Орановські, Желіговські, Соломорецькі, Дольські, Стеткевичі, Войни, Ожешки, Скирмунти, Ясинські, Кунцевичі, Квасницькі, Терлецькі, Бжозовські, Качановські й десятки інших родів.

Отже нема чого дивуватися, що й рід Косцюшків з ворогів Польщі й помічників Богдана Хмельницького став польським родом. Це вже така доля кожного народу, коли він стратить свою державу. Отак саме сотки й литовських шляхетських родів перейшли в польський табор і власними руками руйнували рештки своєї держави та ставали польськими патріотами.

Та для сучасности й майбутности не є важне, хто з якого роду походить, але важне те, як він почуває себе, і як він поступає супроти певного народу та його ідей. Хто визнає себе сином українського народу по крови й працює для нього, або приняв ідеї нашого народу й почуває себе сином його, той є справжнім патріотом і гідним членом нашої нації. Хтож хоч по крови й Українець, але не признається до того, або свідомо служить ворогам нашого народу й визнає їх ідеї своїми, той є не лише ворогом, але й зрадником національним, якому не може бути місця на почесних сторінках історії українського народу.

І. Бондар.

Ню Йорк, Н. Й.

З УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В АМЕРИЦІ

ГАРТФОРД, КОНН.

Діяльність Українського Стейтового Комітету.

Український Політичний Комітет стейту Конитикот, якого головою є Василь Калина, старається ужити ріжних засобів, щоби розбудити наш український нарід в стейті до якнайбільшої національної діяльности і національної свідомости. Хочемо, щоби кождий Українець виконував народну працю не лише з охотою, а також і з посвятою, та щоби ми навчилися ставити справи свого народу понад своїми приватними справами. Бо лише так вихований і розбуджений нарід і з такими ідейними одиницями потрафить спільними силами розірвати кайдани своєї національної неволі. Нарід, який таких високих ідеалів не має і де запанує самолюдство, відпихає народні справи аж на найпослідніше місце. Колиб такий нарід і мав свою державну независимість, то він її скорше або пізніше втратить, а коли він ще не осягнув своєї національної свободи, то її ніколи не осягне. Тому екзекутива згаданого комітету старається ріжними способами, щоби між нами не було національно-недбалих одиниць.

Минулого місяця Стейтовий Комітет зарядив пікнік в Бріджпорт для всіх синів і дочок українського народу в стейті Конетикот. Пікнік випав дуже добре і хотяй це заряджения вимагало богато праці, однак ніхто тої праці не пожалував. Були ріжні бесідники, які своїми горячими промовами вказували на потреби нашого народу та наші визвольні цілі. Предсідатель В. Калина своїм щирим вступним словом започаткував промови, відтак щиро промовили до кількох соток зібраного народу о. Урбан з Стемфорд, о. Ротко з Ансонії, о. Ґулин з Ню Гейвен, о. Улицький з Бріджпорт, і добр. Галенда з Гартфорд.

Хори, які прибули на цей пікнік з Ню Гейвен, з Стемфорд і Ансонії звеличали цей пікнік гарно приготованими співами. Вся публика з одушевленням прислухувалася прегарним українським мельодіям. Додам, що гром. Я. Короташ, котрому припали з забави пять золотих долярів, подарував їх на справи Стейтової Організації.

Секретар.

—о—

МІЛВОКІ, ВІС.

Зорганізовано школу національних танків.

Дня 9. серпня відбулися в церковній галі збори поважного числа мілвоцьких громадян, котрі зійшлися на наради в справі заснування школи національних танків, щоби тим способом оживити життя в громаді й зацікавити молодь нашою штукою.

На збори прибув наш балетмайстер Василь Авраменко враз з о. Лямпартом і інструкторами.

Наш славний п. Авраменко сказав гарну козацьку промову про значіння плекання українського танку, а далі говорив про боротьбу з ворогами нашої державности.

Добродій Авраменко згадував за успіхи українського танку в Америці, згадав за величавий виступ в Метрополітен Опера Гавс у Ню Йорку та за новий величавий виступ, який відбудеться дня 8. листопада в Шикаго Сивік Опера, в котрім возьмуть участь і ученики мілвоцької громади.

До школи вписалося 50 учнів. Сам балетмайстер наглядає над вправами. Першу лекцію назначено на день 5. вересня. Вона відбулася серед великого одушевлення з боку молоді. Інструкторами є п. М. Гера й п. М. Кравчук.

Підтримуймо нашу школу, бо тим підтримуємо нашу штуку й задержуємо нашу молодь при собі та виховуємо її в українськім національнім дусі.

Т. Барсук,
в 103 від. У. Н. С.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІЇ.

Дописувачам про приготовання до Листопадових Свят. Це є річ самозрозуміла, що кожда українська громада в Америці святкує кождого року Листопадові Роковини. І кождий знає, що в кождій громаді є комітети чи товариства, які такі свята підготовляють. Тому нема ніякої потреби писати з кождої громади до часопису й згадувати за те, що робиться приготовання до свята. Вистарчить, коли по святі буде допис зі свята. Ні не треба кождій громаді зосібна робити поклик і взивати громадян, щоби приходили на такі свята, бо коли таке робимо в часописах, то тим даємо собі свідоцтво великого убожества національної свідомости, коли треба нас аж „запрашати" на так великі й такі нам дорогі національні свята. А подання програми свята належить до оголошення.

Д-р Я. Пастернак.

НА ТЕРЕБОВЕЛЬСЬКІМ ЗАМКУ

В половині серпня появився був у польській пресі комунікат ПАТ-а, поданий теж українськими часописами, про розчищування з румовища замкових руїн у Теребовлі заходом Подільського Краєзнавчого Товариства під проводом директора ґімназії Казимира Міссони та про „величезну скількість" предметів щоденного вжитку, що їх при тій праці знайдено. Знаючи з практики (Градчани у Празі), як добре можна відчитати в розкопуваних верствах терену цілу історію замку, а зокрема його архітектури, поїхав я з доручення Наукового Товариства ім. Шевченка подивитися на теребовельські розкопи, в надії розпізнати може які памятки ще з часів нещасного Василька, який панував там під конець XI. століття.

Зараз на вступі переконався я, що невинний вислів комунікату про усування тільки румовища не відповідав уповні правді. Його усунено ще попередніми роками з двох башт, а тепер провадяться в дійсности археольоґічні розкопки, які веде, крім згаданого вже директора місцевої ґімназії, ще п. Осип Подгайський, учитель руханки. Воєвідського консерватисти у них, кажуть, ще не було.

Їх завданням є відшукати останки попередніх укріплень, які знесено з початком XVII. століття при будові нового замку, що його руїни залишилися донині. Одначе це відшукування старших і найстарших мурів ведеться в той спосіб, що відкриті рештки давніх мурів годі буде колинебудь точніше хронольоґічно означити. А саме усувається ввесь терен, що прилягає кругом них, майже аж до споду, так, що тепер можна означити тільки релятивну хронольоґію мурів у відношенні до верстов терену, на яких вони стоять, але годі знайти вже терен, що відповідав би часові вживання мурів і тим самим означував би точно їх побудування.

І так ствердив я, приміром, в одній кількаметровій сонді, що у XV. століттю була на замку велика пожежа, яка мусіла знищити більшу його частину. Після того піднесено терен на місці старих мурів (чи якоїсь їх части) насипанням грубої верстви згарищ, в яких земля густо перемішана з вуглям та черепям глиняного посуду XV. століття і вимуровано на тім нові укріплення. Але коли саме їх поставлено, годі вже означити. Вправді знайшовся в мулярській заправі на тім мурі черепок з XV. століття, який міг попасти туди підчас мурування, валяючись на землі, й означував би тимсамим час поставлення муру на XV. століття; але таксамо добре міг він бути викинений на верх з верстви згарищ при копанні ровів під мури. В тім випадку міг би дати позитивну відповідь тільки приналежний до мурів терен, але його вже нема і тимсамим нема й археольоґічного висвітлення неодної неясної ще в історії теребовельського замку події.

В тій самій сонді було видно, як потім копали у верстві згарищ другий рів, тим разом далеко глибший, під нові мури по зовнішній стороні старих, що стоять донині і були вибудувані теребовельським старостою Олександром Баллабаном у 1631 р. Ця історична дата є доказана також і знахідками, бо рів під нові мури був, як звичайно, дещо ширший і після викінчення мурів засипували щілину між ними й тереном рештками будівляного піску, в якім є досить черепків з першої половини XVII. століття.

Після розглянення всіх відкопаних мурів та спідних верств терену в сондах при них прийшлося ствердити, що досі не знайдено на замку ще жадних памяток, старших від XV. століття. Значить: за останками Василькового княжого замку чи за культурною верствою з того часу треба би копати ще глибше, і то боками попри мури, бо по середині замкової площі підходить вапняковий цілець під сам верх нинішнього терену. Одначе не виключене, що середньовічний замок не станув точно на місці Василькового, так як це наприклад було з Галичем, що за княжих часів мав своє городище в нинішнім Крилосі, — хоча знову з теренових розслідів радн. Льва Чачковського (не Чайковського, як було мильно подане д-ром Годованим в „Ділі" з 1 вересня ц. р.) виходить, що замкова гора в Теребовлі мала свого часу земні і водні укріплення, дуже схожі з крилоськими княжого часу. Остаточно вияснити це важне для нас питання можуть тільки фахові археольоґічні розкопки.

Вибудуваний 1631 р. замок знищили Татари в 1688 р., після чого він зник без сліду і тепер лишилися тільки обороні мури кругом пустої площі, з кількома баштами на рогах. При розчищуванні нутра цих останніх та замкової студні з кількаметрової верстви румовища знайдено досить дрібних памяток з XV—XVII. століття, з яких дещо має й музейну вартість. Є це передовсім фрагменти численних неполиваних кафлів з печей з фіґуральним та стилізованим ростинним орнаментом, але ні одного цілого примірника. Видно на них їздців на конях, двоголових орлів, одну короновану мученицю з лелією в руці, ріжні резети і т. п. Досить є кусків та кілька цілих фляшочок і стаканів з венецького скла з наліплюваними пластичними пружками та мальованими орнаментами, яке міниться на поверхні та лущиться вже тонесенькими пластинками. Черепя глиняного посуду є дуже мало. З металевих предметів є кілька залізних ножиків, ключів, ковань дверей і вікон, малих коробок невідомого призначення, одна трикутна колодка з довшою руркою на ключовій дірці (тип, який стрічається ще сьогодня при дверях наших найстарших деревляних церков) — усе те очевидно сильно поржавіле; дальше богато залізних гарматних куль ріжного калібру, кілька цілих і пірваних моздірів, підкови до чобіт, мосяжна ложка без держака і трохи інших подібних дрібниць. Усе те розложене на примітивних поличках в кількох нижах входової башти, на вільнім повітрю. В малій осклеңій скриночці є кілька цінніших дрібних предметів, у тім кільканацять срібних монет Жиґмонта І. з найденого там цього року скарбу. Памяток з неоліту та бронзової доби, про які згадує польський комунікат, там не видно, тільки кажуть, що якийсь кремінний знаряд був знайдений в насипі під старшими мурами, отже не в первіснім уложенні. Про замешкання замкової гори в доісторичну добу годі тому покищо твердити.

З того всього виходить, що вістки комунікату ПАТ-а не у всьому були правдиві, а зокрема не є вони покищо трівожні з огляду на дороге нам історичне місце. Тимчасово йде тільки про руїни замків XV—XVII. століття, а чи знайдуться там сліди ще й княжих часів, годі нині, як уже було сказано, напевно твердити. На всякий випадок фаховий догляд над розкопками є дуже бажаний.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Д-р А. Т. Кібзей.

ДЕЩО З МЕДИЦИНИ

(33)

VII. Свинка.

(Mumps).

Свинка („мумпс") — це гостра недуга, що проявляється запухненням слинних железів (слинівок), особливо під вухами. На цю недугу зчаста занепадають діти від 5 до 15 літ віку; але й старші можуть заразитись. Часом ця недуга панує епідемічно, особливо зимою та під весну, передусім по містах та більших оселях, захоплюючи собою велику скількість населення.

Паразит, що спричинює цю недугу, ще не відомий. Заразитись можна через безпосередний або й посередний звязок з хорим, через його одіння і т. п.

Прояви недуги. Утаєний або закритий стан недуги свинки („мумпс") в чоловіці треває 12—20 днів від хвилі зараження. Та коли по тім часі покажеться, що у дитини запухли желези під вухами, то це певний знак початку недуги. Самі діти дуже рідко коли жалуються в тім випадку, що вони хорі, хоч горячка у них підноситься часом до 100° і 101° Фаренгайта. Але желези під вухами дітей напухають, найперше під одним, а відтак і під другим вухом, і то так, що аж вуха догори трохи підносяться. Вони побільшуються, а пухлина захоплює цілу шию і дитина видом своєї голови нагадує неначе справді свинку. Тоді діти нарікають на біль при отворюванню уст, бо недуга переноситься дальше і зчасом захоплює також желези під щоками. Шкіра пухлини є дуже ніжна або делікатна і часом прибирає червону краску. У 30 до 40 осіб на 100 хорих ця недуга — особливо у дорослих осіб — може перенестися з підушних та підщокових железів аж на мошна, котрі в тім випадку також опухають; а у жінок на яечники. Тоді такі хорі сильно горячкують і відчувають болі в мошнах (мошнових ядрах) а жінки в матиці (яечниках). Недуга свинки треває всього 3 до 4 дни. По тім від 7 до 10 днів пухлина сходить і недуга проминає.

Але небезпечні для здоровля можуть бути комплікації цеї недуги, хоч — що правда — вони не часто трапляються. І так може наступити запалення мозку (менінгітіс) з утратою притомности, високою горячкою і т. п., а вкінці й смерть. Також може недужий на свинку попасти в запалення т. зв. черевослинниці („панкреатітіс), що спричинює величезні болі в череві, хоч рідко коли кінчиться смертю. Часом знову опухлі желези під вухами і щоками можуть — як то кажуть — завмерти і залишитися такими раз на завще в виді боляків та наростів. Часом недуга може захопити груди у жінки; часом спричинити глухоту на ціле життя, а деколи може викликати підшкірні запалення нервової сітки.

Лікування. Коли недуга не є дуже поважною, то й лікування її не є дуже вибагливе. Спочивати в ліжку бодай 10 днів. Уважати треба, щоб прочищувати жолудок та кишки так, щоби бодай раз на день докладно віддати кал. При тому дієту заховувати легоньку; споживати головно плинні страви та пити багато води. На напухлі желези добре є давати холодні, а часом і теплі оклади. В тяжчих випадках, коли недуга гострійша або коли заходять комплікації, найкраще є порадитись лікаря.

(Далі буде).

Пильний читач.

Померший у 1875 році австрійський цісар Фердинанд не любив читати книжок. Рідко коли брав книжку до руки, хоч у палатній бібліотеці було багато цінних книжок. Тому немало зчудувався надвірний камердинер, коли раз, як стояв у ждальні, побачив крізь скляні двері цісаря, що держав у руках велику книжку та пильно вдивився в неї. Небаром до кімнати ввійшов цісарів сповідник і шамбелян і стали нараджуватися, чи ялося перешкаджати монархови в такому важному його занятю. Та в тійже хвилині цісар замкнув раптовно книжку, а як побачив входячого шамбеляна, відчинив її знову, показав роздушену між картками муху та сказав урадуваний: Я досить довго чигав на неї даремно, та вкінці таки вдалося мені зловити її й убити!

Чесні люди.

Мала дівчинка прийшла до людей, у котрих побачила полиці, заповнені книжками. Приглядалася книжкам зі здевуванням, а далі каже на голос:

— Ми також приносимо часом книжки з читальні, але потім відносимо їх назад.

Не всі такі.

— Мамо, я ще не хочу віддаватися. Я хочу ще вчитися.

— Алеж, дитино, чоловіки не дуже люблять мудрих жінок.

— Е, мамо, ви все думаєте, що всі чоловіки такі, як наш тато.

200 АТМОСФЕР ПРАЦЮЮТЬ.

Річно приблизно пів міліярда марок, цебто коло одного міліярда золотих польських видає Німеччина за рідке паливо, потрібне для руху змоторизованого життя в краю. Оця цифра заставила німецьких техніків подумати над тим, чи не можнаб було задержати тих пів міліярда марок у власній державі, замісць викидати їх за границі.

Почались досліди. Вже в короткому часі дали вони вдоволяючі висліди. Показалось, що при добрій волі можна задержати ті гроші у власній кишені. Техніці вдалось вирвати природі таємницю повстання нафти в землі. Та не лише те. Техніка прискорює процес в природі, бо природа працює міліонами літ, а людство мусить рахуватися з годинами. Завданням техніки було здобути штучно синтетичну бензину, цебто штучно зроблену з основних її елементів. За цю працю взявся хемічний німецький концерн І. Г. Фарбеніндустрі. Цей концерн вже неодну несподіванку зробив світові. Тяжкій праці ставали в дорозі нераз здавалосяб непоборимі перешкоди, труднощі. Одначе люди не сідали і не нарікали на неможливість. Коли неможливо було одним способом щось зробити, робили другим і один з них вибрали за найкращий і найбільш рентовний. Все це одначе ще не означало вихід з тяжкого положення. Лябораторія виказала, що якийсь спосіб був добрий, але чи він і на практиці таким буде, годі було сказати, бо практика вимагає у всьому значно більших розмірів, як лябораторія і в практиці годі так слідити за процесом виробництва, як це можна в лябораторії. Праця тяжка, але поплатна.

В Мерзебургу лежить так званий Льойнаверк. Це велике технічне місто, якого слава лунає по всьому світі. На цей завод звертають увагу всі народи і коло нього крутиться вся господарсько-промислова шпіонажа чужих держав, щоб лище видерти Німцям ті таємниці, що криються в заводі. В цьому величезному заводі виробляють штучну бензину.

До неба стремлять високі залізно-бетонові конструкції, а над ними увихаються тяжкі залізні крани, руки модерного заводу. Зліва й зправа стоять величезні збірники газу і водня, а між тим всім величезний лябірнит ріжних рур, що в них і фаховцеві не легко зорієнтуватись відразу. Дальше знову величезні будови з машинами, помпами, ріжними силами установками, кранами, дистиляторами і т. д. В одному місці наповнюють цистерни, в другому величезна льокомотива тягне безконечний ряд возів з вуглям, що його тисячами тон пожирає завод, там знов увихаються вуличками малі електричні возики, що привозять та відвозять матеріял, а над всім тим сторожать інжиніри з робітниками і дбають за лад та систему в роботі.

Не всякому відомо, що це таке синтетична бензина. Бензина сама по собі є хемічним сполученням вугля і водня. Таких сполучень є дуже богато. Майже ввесь ростинний і звіринний світ складається зі сполучень вугля й водня з домішкою ще й інших первнів. Завданням інжиніра-хеміка є повести так процес сполучення вугля з воднем, щоб якраз витворилися сполучення, які має в собі бензина. Ввесь процес полягає в тому, що до вуглевих субстанцій впускається водень, який лучиться з вуглем в відповідний спосіб. Вугіль беруть або таки чистий, або ріжні субстанції, що мають в собі вугіль, як тер, мазут і т. д. Згаданий завод працює способом гидрування каталітичного при високому тисненні. В цьому процесі кромі тиснення примінюються ще й каталізатори, що прискорюють хід процесу і дають змогу вести його в бажаному напрямку. Вкінці виходить з рур готова бензина. Її чистять, пробують на всякі властивости і аж тоді пускають в продаж під назвою льойна-бензина. Праця йде під тисненням 200 атмосфер.

До того дійшла німецька техніка. Біда примушує до винахідчивости. Німці таки завзялись визволятися зпід чужого впливу і унезалежнити себе. Коли раз одного Американця поспитали, що будуть люди робити, коли вичерпаються жерела нафти, то він сказав, що тим не треба журитись, бо якийсь проклятий Німець до того часу щось іншого видумає. І так воно дійсно є.

М. С.

ТАРЗАНІВ СИН.

(67)

Гості з властителем фарми поїхали одного дня на залізничу стацію. Вдома лишилися лише Меріем, господиня та Бейнес. Вони втрох провожали відїжджаючих. Морісон Бейнес відразу почав знову приставати до дівчини й все говорив їй, або нашіптував слова своєї любови до неї. Він намовляв її їхати з ним до Льондону, щоб там одружитися, та малював ріжні привабливі картини майбутнього життя.

Форман наняв підчас відсутности господаря до праці на фармі нового робітника. Це був високий молодець, завжди начисто виголений, з ясним волоссям на голові. Звали його Генсон. Меріем зацікавилася ним. Часами їй здавалося, що вона знала його вже давно. Їй все хотілося його називати по імени та розпитати, хто він і яке його минуле. Та воне не зважалася це зробити, бо її навчили, що так поступати дівчині не годиться.

Ранком Генсон мав провожати Бейнеса на широкий шлях, де йдуть каравани. Бейнес віджіжджав. Він умовився з Меріем, що вона його не буде провожати. Та всеж Меріем устала раненько й зі своєї кімнати дивилася, як Бейнес, Генсон та невелика охорона з тубильців виїжджали з подвіря. Дівчина дивувалася, чому він заборонив їй провожати його, чому він нічого не говорив господині й господареви про свою любов до неї.

А чи вона любить його? Отакі думки їй приходили в голову, коли вона самотою проходжувалася по саду. Меріем була неспокійна. Може передчуття, чи може любов до Бейнеса турбували її. Вона тепер почувала себе на цій фармі, як у вязниці. Несподівано зза кущів невідома рука протягнула їй карточку, на якій Меріем прочитала: „Я не можу відїхати, не попрощавшися з тобою. Чекаю на тебе".